

Loppuraportti

Kuntoutujan osallistaminen tavoitteenasettamisprosessiin ja tavoitteiden saavuttamisen arviointiin –hanke (2015-2016)

Tausta ja tutkimuksen tavoite

Kuntoutujan osallisuus omassa kuntoutumisprosessissaan on ensiarvoisen tärkeää, jotta kuntoutumista edistävät toimet nivoutuvat osaksi kuntoutujan arkea ja kuntoutuja motivoituu ja sitoutuu muutokseen. Tässä Kelan rahoittamassa vuosina 2015 ja 2016 toteutetussa tutkimuksessa tarkasteltiin kuntoutujan osallistamista kuntoutumistavoitteiden asettamiseen ja tavoitteiden seurantaan Goal Attainment Scaling -menetelmällä (GAS). Tutkimuksen tavoitteena oli a) tarkastella kuntoutujan osallisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä tavoitteita asettaessa, b) arvioida tavoitteiden saavuttamista ja siihen liittyviä tekijöitä sekä c) vertailla kahden kuntoutujaryhmän yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia tavoitetyöskentelyssä.

Tutkimus on toteutettu kahdessa kuntoutusyksikössä niin, että Tutkimus- ja kehittämiskeskus GeroCenterin tutkija Tuulikki Alanko on vastannut Keski-Suomen keskussairaalan vaativan kuntoutuksen osastolla toteutetusta tutkimusosuudesta ja Mikkelin ammattikorkeakoulun tutkija Maarit Karhula Uudenmaan ja Etelä-Hämeen erityishuoltopiiri kuntayhtymän eli Etevan kehitysvammapsykiatrian yksiköissä toteutetusta osuudesta.

Tutkimuksen asetelma ja menetelmät

Tutkimus toteutettiin arviointitutkimuksena, jossa Keski-Suomen keskussairaalan vaativan kuntoutuksen osaston kuntoutujat (n = 20) sekä Uudenmaan ja Etelä-Hämeen erityishuoltopiirin kuntayhtymän eli Etevan kehitysvammapsykiatrian yksiköiden kuntoutujat (n = 20) asettivat omat tavoitteensa yhdessä moniammatillisen työryhmän kanssa käyttäen GAS-menetelmää. Tutkimuksen alussa ammattilaiset perehdyttiin kuntoutujan osallistamisen ideologiaan sekä GAS-menetelmään. Ammattilaisten tietämystä kartoitettiin kyselyllä alussa ja lopussa. Tutkija havainnoi kunkin kuntoutujan ja työryhmän tavoitekeskustelua, minkä jälkeen hän haastatteli yksilöllisesti kuntoutujaa ja omaisia sekä ryhmähaastatteluna moniammatillista työryhmää. Puolen vuoden kuluttua arvioitiin tavoitteen saavuttamista ja siihen vaikuttavia tekijöitä haastatteleamalla kuntoutujaa ja omaisia sekä ammattilaisia. Tavoitekeskustelut ja haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Aineiston analyysissä painottuivat laadulliset menetelmät.

Tulokset

Kuntoutujan osallistaminen tavoitekeskusteluun näyttäytyi täysivaltaisena ja osittaisena osallistumisena. Täysivaltaisen osallistumisen alatyyppeinä olivat kuntoutuja aktiivisena vallan- ja vastuunkäyttäjänä sekä kuntoutuja tuetusti osallistuvana. Osittaisen osallistumisen alatyyppeinä olivat kuntoutujan jättäytyminen sivuun jossain vaiheessa keskustelua, kuntoutujan jättäminen sivuun jossain vaiheessa keskustelua sekä kuntoutujan jääminen sivuun epätarkoituksenmukaisen tuen vuoksi. Kuntoutujan osallistumista tavoitteenasettamisprosessiin edistivät seuraavat asiat: Yksilölliset tarpeet ohjasivat päämäärätietoista tavoitekeskustelussa etenemistä, kuntoutujalla oli valmius asettaa omia

tavoitteitaan, ammattilaiset käyttivät tarkoituksenmukaisia osallistamisen työtapoja sekä omaiset olivat mukana tavoitteen asettamisessa. Vaativan kuntoutuksen osaston kuntoutujat saavuttivat tavoitteensa keskimääräistä paremmin (T-lukuarvo 57, hajonta 12). Kehitysvammaopsykiatrian kuntoutujilla oli tavoitteensaavuttamisessa vaihtelua, ryhmätasolla tavoitteen saavuttaminen jäi keskimääräistä heikommaksi (T-lukuarvo 45, hajonta 15). Tavoitteen saavuttamiseen vaikuttavat tekijät liittyivät kuntoutujaan, kuntoutumisen tukimuotoihin sekä lähi-ihmisiin ja asuinympäristöön.

Johtopäätökset

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kuntoutujan osallistuminen omien tavoitteiden asettamiseen sekä motivoi että sitouttaa kuntoutujaa kuntoutumisprosessiin. Kognitiiviset ongelmat ja kehitysvammaisuus eivät estä kuntoutujan aktiivista osallistumista tavoitteen asettamisprosessiin, mikäli ammattilaiset osaavat tukea ja kannustaa kuntoutujan osallisuutta ja päätöksentekoa. Kuntoutujan osallistaminen vaatii opettelua ja harjoittelua niin kuntoutujalta, yksittäiseltä ammattilaiselta, työyhteisöltä kuin koko organisaatiolta.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää tutkimukseen osallistuvien kuntoutujaryhmien tavoitteenasettamisprosesseissa, mutta myös soveltaa muiden kuntoutujaryhmien tavoitteenasettamisprosesseihin. Kuntoutujaryhmien erityispiirteistä huolimatta tavoitteenasettamisprosessissa oli enemmän samankaltaisuuksia kuin eroavaisuuksia etenkin kuntoutujan osallistamisen ja siihen liittyen ammattilaisten toiminnan näkökulmista.

Julkaisu: Tuulikki Alanko, Maarit Karhula, Arja Piirainen, Teppo Kröger, Riku Nikander. Tarjottu Julkaisematon käsikirjoitus Kelan julkaisusarjaan.

Jyväskylä 25.1.2017

Tuulikki Alanko ja Maarit Karhula